

Tóth Sándor

A Vöröskereszt tevékenysége a háborús romokon, 1944-1945.

Nyíregyháza kisváros életébe a háború végkifejlete nagy változásokat hozott. 1944. március 19-én, az ország német megszállásakor Nyíregyházára is érkeztek „pihenőre” német csapatok.¹ Már jelenlétükben került sor Nyíregyháza és a környező települések zsidó lakosságának gettóba hurcolására, április közepén, majd deportálásukra május közepéig. 1944. május 15-én Nyíregyháza polgármestere, vitéz Nyíregyházy Pál, korábban Szohor Pál, a templomból kijövet úgy hálálkodott: „Hála Istennek! Ez az első vasárnap, midőn városunkban, zsidómentesen tarthattuk meg istentiszteletünket.”² A front közeledtével a hátország is egyre veszélyeztetettebb helyzetbe került. Szeptember 6-án a derült égen amerikai bombázók jelentek meg és több hullámban szőnyegbombázásnak vetették alá a vasútállomást és környékét. A magyar királyi rendőrség helyzetfelmérése során megállapította, hogy a keletkezett kár értéke 74 millió pengő. A támadásnak 80 halottja lett. Hajléktalanná vált 262 család 1022 személlyel. Gondozásra szorult 600 személy.³ 1944. október 16-án, Nyíregyházán is lezajlott a nyilas hatalomátvétel s még az orosz és német csapatok megérkezése előtt megkezdődött a rombolás és pusztítás. A hatalom gyakorlására azonban kevés idejük maradt. Ötnapos uralmuk alatt nemzetőrséget szerveztek, fiatalokat fegyvereztek fel, s a bolsevista veszedelemről ordítózva keltettek pánikot a városban. Nyíregyházára a szovjetek első alkalommal október 20-án éjszaka vonultak be harcolva s másnap délután, 21-én, a város felszabadult. Nyíregyháza városa ekkor a holtak városa képét mutatta. 23-án a szovjetek kivonták a városból erőiket s azok helyét német, magyar csapatok foglalták el. Majd újabb harcok következtek a város visszafoglalásáért. A visszavonuló német csapatok bombázták a várost és visszavonulásuk során minden megmaradt értéket elvittek vagy tönkretettek. Az újabb és végleges felszabadulásra 1944. október 31-én került sor. November 1-én jelent meg a városban Malinovszkij marsall és a város szovjet katonai parancsnokság irányítása alá került.⁴ Továbbra sem voltak biztonságban a nyíregyháziak, mert a „felszabadító” szovjet hadsereg, a marsall távozása után, a polgári lakosság összeszedésével foglalatoskodott. November 2-3-án, különböző ürügyekkel, összeszedtek mintegy 2300 nyíregyházi polgárt, s fegyveres kísérettel indították azokat

¹ Horváth Sándor: Az ellenforradalmi rendszer 25 éve Nyíregyházán. In: Nyíregyháza 1918-1951. Tanulmányok. Nyíregyháza, 1975. 52. (A továbbiakban: Horváth, 1975.)

² Nagy Ferenc: A nyíregyházi zsidóság pusztulása. Nyíregyháza, 2004. 25.

³ Magyar Országos Levéltár K149-1944-2-1019.

⁴ Horváth, 1975. 56.

Debrecen felé. November végén, december elején a németes nevű polgárok összegyűjtésére és Debrecenbe szállítására került sor. Ezeket azonban a város vezetésének sikerült visszahoztatnia.⁵ Ilyen körülmények közepette kezdődött meg Nyíregyházán az élet újraindítása, a háború azonban még tovább folytatódott. Nyíregyháza háborús vesztesége még feltáratlan.

Folytonosság és újakezdés. A Szabolcs megyei (nyíregyházi) fiókegylet megalakulása

Nyíregyházán a Vöröskereszt a háború szembenálló feleinek figyelmen kívül hagyásával teljesítette feladatát. Szeptember 6-án, Nyíregyháza bombázásának napján a helyi Vöröskereszt aktivistái, két helyen is főzőpontot létesítve, mintegy 2500 fő részére biztosítottak meleg étkezést.⁶ A vöröskeresztes kórház kiürítésére vonatkozóan nincsenek adataink. Tény az, hogy a front közeledtével onnan a sebesülteket elszállították s a kórház ingóságai prédává váltak. Ez derül ki abból a felhívásból, amelyet 1945. április 14-én tett közzé a helyi újság. „A Magyar Vöröskereszt nyíregyházi fiókjának minden ingóságát (irodabútorok, irodai felszerelések, iratok, kórházi felszerelések stb.) elhurcolták, illetve elveszett.”⁷

Az Erzsébet közkórház igazgató-főorvosa, egyben a helyi Vöröskereszt Egyesület elnöke, 1944. október 9-én hívta össze a közkórház orvosait, személyzetét s adta ki utasítását, hogy mindenki meneküljön, amerre lát. Ekkor a kórházban 120 beteg állt kezelés alatt. Eleget téve a felszólításnak, a betegeket magukra hagyva, elmenekültek. A kialakult helyzetről Palicz Mihály rendőr őrnagy 1946. évi népbírósi tanúvallomását idézzük: „Palicz Mihály rendőrőrnagy tanúvallomásában borzalmas képet fest arról a pánikról, amely a kórházban akkor keletkezett, amikor dr. Korompay és társai elmenekültek, és sorsukra hagyták a kórház többszáz betegét. Nem volt, aki gondoskodjon ellátásukról, nem volt orvos sem ápoló. A legsúlyosabb betegek is kimásztak az ágyakból és menekülni próbáltak. Mankó nélkül, földön csúszva igyekeztek elhagyni a kórházat, melyet dr. Korompay Károly igazgató-főorvos társaival együtt olyan lelkiismeretlenül elhagyott.”⁸

A városból elmenekültek egy része még a háború befejező szakaszában, mások azt követően visszatértek a szülőföldre. Az újonnan szerveződő hatalom az élet normalizálására törekedett. Ezzel egyidejűleg internálótáborba zárták a volt nyilasokat, a német hadseregbe beállottakat, a

⁵ Huszka József: Nyíregyházán éltem át a második világháborút. Kézirat. 17. A visszaemlékező szerző jóvoltából használom fel néhány adatát. A továbbiakban: Huszka, 2005.

⁶ Uo. 13.

⁷ Magyar Nép, 1945. jan. 2.

⁸ Magyar Nép, 1945. ápr. 14.

háborús bűnösöket, a szélsőséges ideológiákat vallókat, s a Népbíróság megyei majd később országos szervei ítéletére bízták azokat.

A nyilas hatalomátvétel, majd a front átvonulása után mintegy három hónapos szünet következett be a Vöröskereszt működésében. Az addig működő szervezet szétesett, a felhalmozott anyagi erőforrások szétszóródtak. Amik megmaradtak, azok a Vöröskereszt nemes, humanista célkitűzései.

Még Magyarország területén folyt a háború, amikor Debrecenben megkezdődött az élet újjászervezése a romokon. Az ideiglenes kormány és Ideiglenes Nemzetgyűlés székhelyén megalakult a Magyar Vöröskereszt Országos Központja. A Debrecen, Kossuth út 20. sz. alatti, volt rendőrségi palota földszintjén, a 39-41. sz. ajtók alatt lelkes vöröskeresztesek szervezték a segítségnyújtást, a háborúban álló ország rászorulóinak. Innen adta ki felhívásait a felszabadult országrész azon személyei felé, akik vöröskeresztes ápolónők voltak, vagy akik magukat hajlandók kiképeztetni ápolónővé, hogy jelentkezzenek a Magyar Vöröskereszt Országos Központjánál.⁹ Ott alakult meg a központ tudakozó irodája is, amely megkezdte az eltűnt, kényszerűségből lakhelyet változtatók nyilvántartásba vételét, azok felkutatását, „...hogyan ezáltal is szolgálja a minél előbbi országépítést.”¹⁰ Az új vöröskeresztes központ operativitását, munkatársainak áldozatos munkáját jelzi az a tény is, hogy 1945. február második felében a nyíregyházi kirakatokban már látható volt a Magyar Vöröskereszt hivatalos lapja a „Hol vagy?”, amelyben hivatalos közleményeiket tették közzé.¹¹

Nyíregyházán, forrásaink szerint, 1945. januárban adott életjelt magáról a helyi vöröskereszt. A polgármesteri hivatal a polgároktól lámpákat kért a kórházak részére a vöröskereszt közbeiktatásával.¹² Ebben az időben a megyei kórház az oroszok fennhatósága alatt működött. Ennek a kórháznak is szüksége volt a vérré. A sajtó útján szólították fel Nyíregyháza lakosságát a véradásra. Minden egyes deciliter vérért 125 pengőt kínált fel a kórház, amelyben dr. Gaizler Gyula főorvos fogadta az önkéntes véradókat.¹³

Bizonyára dolgoztak a vöröskeresztesek, azonban a szétesett szervezet helyén csak 1945 márciusában alakult meg egy új szervezet magja. A Magyar Vöröskereszt Országos Központja, Nyíregyházán, Békefi Benőt, a városi szociálpolitikai ügyosztály vezetőjét, református lelkészt bízta meg a vöröskeresztes ügyek vitelével.

⁹ Magyar Nép, 1945. jan. 20.

¹⁰ Uo.

¹¹ Magyar Nép, 1945. febr. 24.

¹² Magyar Nép, 1945. jan. 2.

¹³ Magyar Nép, 1945. febr. 24.

A Magyar Vöröskereszt újjászervezésével párhuzamosan több, az élet által felvetett akadály kezelésében kellett részt vállalnia. Meg kellett oldani a háborúban megsebesült katonák egészségügyi ellátását, a nagy számban hazatérő hadifoglyok, deportáltak, menekültek ellátását, a háború során eltűnt magyar állampolgárok felkutatását. Ebben a munkájában a Magyar Vöröskereszt számíthatott a nemzetközi szervezetek, elsősorban az Amerikai Vöröskereszt segítségére, támogatására.

Békefi Benő¹⁴ református lelkész, a tevékeny ügyosztályvezető szervezőmunkájának révén, március első felében, megalakult a Magyar Vöröskereszt helyi tudakozó irodája a Jósa András út 21. sz. alatt.¹⁵ Március 15-én jelent meg az első felhívása, amelyben az ismeretlen helyen tartózkodók felkutatására, menekülteknek nyújtandó segítségnyújtásra hívta fel a megyebeli Békefi Benő közvélemény figyelmét, valamint a vöröskeresztes gondozónők és ápolónők jelentkezését várta.¹⁶ Egyhónapos ténykedés után Békefi Benő már az újra induló nyíregyházi és Szabolcs vármegyei fiókegylet nevében fordult újabb felhívással a megye lakosságához. Ebben a felhívásban a sebesült és beteg magyar honvédek részére felállítandó, vöröskeresztes kórház gyors felállításához kérte a segítséget, támogatást. Kérte azokat, akik az elmúlt év őszén „megőrzésre magukhoz vették” a Vöröskereszt ingóságait, azokat mielőbb szolgáltatassák be.¹⁷

Az ország felszabadulásának idején, Nyíregyházán már működött a Vöröskereszt.

A Jósa András 21. sz. alatti vöröskeresztes tudósító iroda hasznos munkát végzett az ismeretlen helyeken lévők felkutatásában. Elsősorban a hadifoglyok felkutatása jelentett napi feladatot. Egyes, hozzájuk eljuttatott információikat a sajtó útján hozták nyilvánosságra. Voltak saját megbízottjaik, mint például Schwimmer Kálmánné, aki hivatalos megbízás alapján járta a hadifogolytáborokat s hozott hírt szabolcsi, nyíregyházi hadifoglyokról.¹⁸ Általuk jutottak el a

¹⁴ Békefi Benő (született Grunner Benő, Budapest, 1909. május 5. – Budapest, 1964. március 25.) a Dunántúli református egyházkerület püspöke 1962-től haláláig, író, tanár. Életműve egyre inkább vitatott, mivel a Rákosi-diktatúra új egyházpolitikájának, az egyházak visszaszorításának hűséges kiszolgálója volt.

https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9kefi_Ben%C5%91 2020-06-30.

¹⁵ SZSZBMÖL, V. B. 77. 35. d. 5256/1945.

¹⁶ Magyar Nép, 1945. márc. 15.

¹⁷ Magyar Nép, 1945. ápr. 14.

¹⁸ Magyar Nép, 1945. jún. 16.

Szovjetunióból érkező, különböző hadifogolytáborokból származó hadifogoly üzenetek a hozzátartozókhoz.¹⁹ Együttműködésben a hazahozatali kormánybiztossággal megszervezték, a már ismert címekkel rendelkező hadifoglyokhoz, a levelek eljuttatását. Erre a célra levelezőlapot adtak a hozzátartozóknak, akik havonta egy alkalommal a Vöröskereszt útján küldhették el azokat hozzátartozóiknak. A címekkel nem rendelkezők, a helyi Vöröskereszt közreműködésével, kutatólap kitöltésével, kezdhették meg az évekig, évtizedekig tartó kutatómunkát. A katonák felkutatására zöld, amíg a polgári személyek megkeresésére rózsaszínű kutatólapokat kellett kitölteni.²⁰

Fontos volt a háborús idők veszteségeinek megállapítása is. A Magyar Vöröskereszt adatkérésének eleget téve, a megyére vonatkozóan a rendőrség nyíregyházi kapitánysága az alábbiakat jelentette:

„A Magyar Vöröskereszt részére való adatgyűjtéshez a következőket tudom szolgáltatni a vármegye területéről:

1. A német-magyar fasiszták által kivégzettek száma: 50.
2. a. Politikai meggyőződésük miatt elhurcoltak száma: 74.
2. b. Zsidó voltak miatt elhurcoltak száma: 22 000
3. 2. a. alattiakból életben van 25.
2. b. alattiakból életben van 350.
2. a. alattiakból halott 49.
2. b. alattiakból halott 21 650²¹

Annak ellenére, hogy a rendőrkapitány is az adatok hozzávetőleges pontosságára hívta fel a figyelmet, igen sok áldozatról tanúskodnak a számok. Mindezek mellett a Vöröskeresztnek feladatot jelentett a háborús veszteségek tényfeltárása, a „málenkij robotra” elhurcoltak felkutatása is.

Megkezdődött a szervezeti élet helyreállítására irányuló munka az új, formálódó társadalmi viszonyoknak megfelelően, s gyors ütemben létre kellett hozni egy új vöröskeresztes kórházat, a semmiből.

Mindezeket a nem könnyű feladatokat a lelkes, a Vöröskereszt humanista elvei iránt elkötelezett emberek, rövid idő alatt teljesítették.

1945. május 5-én, az európai háború befejezése előtt néhány nappal Nyíregyházán újjáalakult a Magyar Vöröskereszt Szabolcsmegyei (nyíregyházi) fiókja. Az alakuló

¹⁹ Magyar Nép, 1946. szept. 13. ; okt. 1. ; dec. 12. ; 1947. febr. 20. ; dec. 6.

²⁰ Magyar Nép, 1946. júl. 4.

²¹ SZSZBMÖL, XXI. 1. 11. d. 2250/1945.

közgyűlésen Nyíregyháza demokratikusan gondolkodó polgárai közül sokan jelentek meg. Békefi Benő beszámolt a végzett munkáról, majd megválasztották a tisztkart és az egyesület választmányát. „A tisztkar tagjai lettek:

Elnök: dr. Eröss Jánosné (a főispán felesége)

Társelnök: vitéz Mikola Jenőné (a helyi állomásparancsnok felesége)

Alelnökök: Török Dezső, dr. Mihalovics Sándor, Rózse István, Fazekas János

Ügyvezető igazgató: Békefi Benő

Társadalmi főtitkár: Belfy Sarolta

Orvos főtitkár: dr. Szabó Károly

Titkár: Kovács Gyula

Pénztáros: Krasznai János

Ellenőr: Dohanics János

Ügyész: dr. Szesztay Adrás²²

Vöröskeresztes kórház a romokon

Az újjáalakulással párhuzamosan folyt a vöröskeresztes kórház létrehozására irányuló erőfeszítés. Békefi Benő, a Magyar Vöröskereszt vármegyei ügyvezetője, Nyíregyháza polgármesterétől két épületet kért kiutalni, hadikórház céljaira: a Károlyi tér 5. sz. alatti, vitéz dr. Köteles József tulajdonát képező, 5 szobás, és a Károlyi tér 19. sz. alatti, 6 szobás, a Stefánia Szövetség tulajdonát képező, lakásokat. Az 1945. április 16-án kelt határozatban a megyei szervezet helyett a Szabolcs Vármegyei Vöröskereszt nyíregyházi fiókjára részére lett átjavítva a kiutalási kérelem.²³ Dr. Szabó Károly irányította munka eredményeként, amelybe Nyíregyháza társadalma is bekapcsolódott, különösen a diákság, 1945. május 13-án, vasárnap a Károlyi téren létesített vöröskeresztes kórházat ünnepélyes keretek között adták át a Magyar Honvédség képviselőjének, vitéz Mikola Jenő ezredesnek, Nyíregyháza katonai állomás parancsnokának. Az ünnepségen megjelent dr. Tompos Endre alispán, Sipos Ferenc, a vármegye főjegyzője és Nyíregyháza polgármestere, Fazekas János. Az épületeket kedves szavak kíséretében, a helyi egyesület elnöke, dr. Eröss Jánosné adta át. Dr. Szabó Károly az egyesület orvos főtitkára vette át működtetésre az intézményt. Beszédében hangsúlyozta, hogy igen nagy szükség van a kórházra, mert a meglévők zsúfoltak, nem tudják a szükségleteket kielégíteni. Vitéz Mikola Jenő ezredes a honvédség nevében vette át az intézményt és mondott köszönetet az áldozatos munkáért, az erőfeszítésekért. Békefi Benő a diákoknak mondott köszönetet, akik a kórház

²² Magyar Nép, 1945. máj. 16.

²³ SZSZBMÖL, V. B. 77. 38. d. 6849/1945.

felépítésében, létrehozásában a legnagyobb részt vállaltak.²⁴ Az átadást követően hamar benépesült a kórház. 1945 szeptemberében a gyógyulásukat váró sebesült honvédek mondtak hálás köszönetet a színház és mozik igazgatóságainak, a kedves estékért, amelyeket biztosítottak a „Magyar Vöröskereszt-kórház” ápolottjai részére.²⁵ 1945. október 16-án az intézmények zsírellátási jegyzékén, a Magyar Vöröskereszt Kórház 25 fővel szerepelt.²⁶ Működésének részleteiről több adattal nem rendelkezünk.

1945 szeptemberében változás következett be a kórházi ellátás területén. Az Erzsébet közkórház, amelyet addig az oroszok használtak, ismét a megye betegeinek a rendelkezésére állt. Azt a dr. Szabó Károlyt nevezték ki igazgató-főorvosnak, aki a Vöröskeresztes Kórházat is igazgatta. Nem volt könnyű helyzetben, mert a kórházat újból be kellett rendezni s működőképességéhez a feltételeket megteremteni.²⁷

A kórházak mellett a Nemzetközi Vöröskereszt Nyíregyházi Szervezetének saját orvosi szolgálata működött Nyíregyházán. Vezető főorvosa dr. Havas Sándor szakorvos volt. Rendelő orvosai: dr. Braun Sándor, dr. Szilárd Ferenc, dr. Weisz Sándor orvosok voltak.²⁸

Nyíregyháza kórházi kapacitásainak növelését jelentette az 1946. decemberében megnyílt, 18 ágyas Joint-kórház. Dr. Havas Sándor érdeméért, lelkes és fáradtságos munkájának az eredményeként, valósult meg a terv, a Jókai úti Joint-székház átalakítását követően. Nagy szükség volt a 6 férfi és 12 női ágyra, a korszerűen berendezett kórházra. Kitűnő orvosi kar szolgálta ki a betegeket. Dr. Havas Sándor vezető-főorvos, dr. Révész Miklós szülésznőgyógyász, dr. Moskovits Károly belgyógyász, dr. Havasiné Klein Ella laboratóriumi szakorvos, a laboratórium vezetője, dr. Weisz Sándor fogszakorvos, dr. Gergely Imre gyermekgyógyász álltak a gyógyulni vágyók rendelkezésére.²⁹

A hadifogoly-élelmező állomás létrehozása és működése.

A háború befejezése után a Magyar Vöröskeresztnak igen nagy feladatot jelentett a Keletről és Nyugatról hazatérő hadifoglyok fogadása és ellátásukban való részvétel. Szabolcs megyében is, már az újjászerveződött Vöröskereszt oldotta meg ezt a feladatot. 1945. augusztustól 1946. április közepéig működött a Magyar Vöröskereszt Nyíregyházi Fiókjá által létrehozott

²⁴ Uo.

²⁵ Magyar Nép, 1945. szept. 1.

²⁶ SZSZBMÖL, V. B. 77. 1. d. 19356/1945.

²⁷ Magyar Nép, 1945. szept. 15.

²⁸ Magyar Nép, 1945. aug. 9.

²⁹ Magyar Nép, 1946. dec. 25.

Hadifogoly-élelmező Állomás. Székhelye a vasútállomáshoz közeli Kiss Ernő út 46. sz. épületben volt. A hadifogoly szolgálat összetett feladatát a vármegyei szociális felügyelő irányította, annak felügyelete alatt működött a nyíregyházi pályaudvari kirendeltség is. E kirendeltségnek volt fogadó bizottsága, gazdasági hivatala, egészségügyi és étkeztetési szolgálata. Az étkeztetési szolgálat a hadifoglyok ellátásához a Városi Szegény és Betegmenháztól vett igénybe étkeztetést. 1945. augusztus és szeptember hónapokban 56 713 pengő értékben, 1946-ban 27 217 hadifogolynak szolgáltatott ki étkezést. Erről a kérdéskörrel részletesen írt Gaál Ibolya.³⁰ A Magyar Vöröskereszt hadifogoly-szolgálatának pályaudvari állomásai szervesen épültek be a hazatérő deportáltak, menekültek és hadifoglyok egészségügyi ellátásának, központilag szervezett rendszerébe. A Nyugatról érkezettek szűrőtáborokba, amíg a Keletről érkezettek elbocsátó táborokba érkeztek. Magyarország területére csak megfelelő egészségügyi szűrések után juthattak be a fent felsoroltak. Keleten az első szűrővonalat Záhony, Csenger, Biharkeresztes és Békéscsaba jelentette. A hazatérő vonal mentén orvosi vizsgálatokat végeztek a Vöröskereszt Hadifogoly-szolgálat Állomásain: Kisvárdá, Mátészalka, Berettyóújfalu, Püspökladány, Szolnok, Cegléd, Budapest vasútállomásain. A kórházi ápolást a debreceni, ceglédi és szegedi Vöröskereszt Kórházak, - ebbe a sorba kapcsolódott be a Nyíregyházi Vöröskereszt Kórház is, - Keleten a mátészalkai és kisvárdai kórházak hadifogoly osztályai nyújtottak. A tetves hadifoglyokat tetűmentesítő állomásokon fertőtlenítették. Csengerben és Záhonyban, a határkirendeltségen, Kisvárdán és Mátészalkán a kórházak fertőtlenítőiben végeztek ilyen munkát.³¹

A Nyíregyházán átvonuló hadifoglyokat szállító vonatok személyzetétől folyamatosan kaptak értékes híreket is a szabolcsi hadifoglyokról. Azokat a Magyar Vöröskereszt nyíregyházi fiókjának hadifogoly-szolgálata a sajtó útján hozta a hozzátartozók tudomására.³²

Hadifogoly-szolgálat és a hadikórház működtetése mellett az újjáalakult szervezet részt vett az anyagi források előteremtésében is. 1946-ban a Magyar Vöröskereszt kormány megbízottja, dr. Antall József kezdeményezésére, október 4-5-én országos utcai gyűjtést, illetve 4-31. között országos gyűjtőíves gyűjtést szervezett a Magyar Vöröskereszt. Tomasovszky Mihály főispán intézkedésére, a megye is bekapcsolódott az országos mozgalomba. Nyíregyházán 1946. október 5-én, szombaton délelőtt valósították meg az utcai gyűjtést. Eredményként: „Békefi Benőné dr. Vajda Margit urnája az Ungár-sarkon 318.45 forint, Dohanics Jánosné urnája az

³⁰ Gaál Ibolya: A szegényügy és felnőttvédelmi szociálpolitika története Szabolcs-Szatmár megyében 1867-1989 1-2. Nyíregyháza, 1997. 311-318.

³¹ SZSZBMÖL, IV. B. 411/b. 1142. d. Magyar Népjóléti Miniszter 210804/VII.-1946.

³² Magyar Nép, 1945. okt. 30.

állomáson 31.17 forint, Fazekas Jánosné urnája a Városháza előtt 81.42 forint, Mihalovich Margit urnája a Bessenyei-téren 163.02 forint, Osgyáni Józsefné urnája a Nemzeti banknál 119.46 forint, dr. Tompos Endréné urnája a Vármegyeháza előtt 104.95 forint. Összesen: 818 forint 47 fillér³³összegű adományokat gyűjtött össze.

A megalakulást követő években, a fenti faladatok közül, az 1948. évi Nemzeti Segély szervezetével történő egyesítésig, alapvetően csak a tudósító iroda fejtett ki értékelhető teljesítményt. Részt vettek a Nemzetközi Vöröskereszt szervezetek adományainak szétosztásában s egy alkalommal gyűjtést is szerveztek. A párhuzamosan működő két szervezet közül a felszabadulást követő három évben az Ideiglenes Nemzeti Kormány által létrehozott Nemzeti Segély kapott nagyobb politikai és társadalmi támogatottságot. A helyi vöröskeresztes szervezetnek nemcsak a Nemzeti Segéllyel kellett versenyre kelnie. A hadifoglyok felkutatásában igen tevékeny szerepet játszott a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete is.

A nemzetközi vöröskereszt segítségnyújtása

Magyarország németek és a helyi nyilasok alóli felszabadulásával egy időben megnyilvánult a Nemzetközi Vöröskereszt segítségnyújtása. Magyarországi delegációja irányításával orvosi segítséget nyújtott, többek között Nyíregyházán is. Képviselte a Magyarországról különböző koncentrációs táborokba deportált zsidók ügyét. 1945 augusztusától az Országos Zsidó Segítő Bizottság vette át ezt a feladatot. A sok visszaélés miatt a Nemzetközi Vöröskereszt Magyarországi Bizottsága nevében csak Hans Veyerman aláírásával ellátott okmányok, felhívások érvényességét erősítette meg a Magyar Belügyminiszter intézkedése.³⁴

Nagy segítséget jelentett a hazatérő hadifoglyok élelmezésében nyújtott támogatásuk is. A Városi Szegény és Betegmenháztól igénybe vett étkeztetést, 1945. augusztus-szeptember hónapban, 56 713 pengő összegben támogatta.³⁵ A Nemzetközi Vöröskereszt közreműködött az intézmények zsirellátásának megszervezésében. Szükség volt a segítségre, az általuk kezdeményezett olajjütés engedélyezésére, mert a Városi Szegény és Betegmenház csak így tudta kielégíteni a Nemzetközi Vöröskereszt 350, a Magyar Vöröskereszt Kórház 25, Erzsébet Közkórház 500, Internálótábor és rendőrségi fogház 300 adag étkezési igényét.³⁶

³³ Magyar Nép, 1945. okt. 10.

³⁴ SZSZBMÖL, IV. B. 411/b. 1119. d. Magyar Belügyminiszter 99074/1945.

³⁵ SZSZBMÖL, V. B. 77. 25. d. 21141/1945.

³⁶ SZSZBMÖL, V. B. 77. 1. d. 19356/1945; 021319/1945; 21319/1945; 973/1945.

Különböző államok az ENSZ Segélyezési és Újjáépítési Hivatala keretében, valamint nemzeti vöröskeresztes szervezeteik útján nyújtottak segítséget, elsősorban tartós élelmiszerek juttatásával. Így került sor 1946-ban az ENSZ segélyszervezete, az United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) részéről, a Magyar Közellátási Minisztérium UNRRA osztályán keresztül, 6384 doboz tejkonzerv átvételére és kiosztására Nyíregyházán. Az 1950 igényjogosult mellett a kórház és más intézmények is részesültek az életmentő adományból.³⁷

Szabolcs vármegyében 1946 karácsonyát az UNRRA keretében az Ír Szabadállam illetve az Ír Vöröskereszt, valamint Svájc adományai tették szeretetteljesebbé. Írországból érkezett 4300 kg. cukor, amely a megye intézményeinek három hónapos ellátását biztosította. Osztottak 90, 45 és 32 dekás húskonzerveket és mintegy hatmázسانی babot. Svájból 1190 típuskonzerv érkezett, amely csokoládét, cukorkát, sót és gyufát tartalmazott. Ezek mellett 1135 doboz húskonzerv és 190 kg. tejpor került kiosztásra. A közintézményeken kívül a segítségnyújtás címzettjei a 12 éven aluli gyermekek voltak. A közintézmények között a nyíregyházi Erzsébet Közkórház, árvaházak, gyermekotthonok, internátusok és óvodák szerepeltek.³⁸

1947-ben svéd segítséggel 400 szegény sorsú nyíregyházi gyermeket három hónapon keresztül étellemeztek abból az adományból, amely különféle élelmiszereket tartalmazott. Volt abban húskonzerv, szárított tészta, sajt, leves-, tojás és tejpor.³⁹

1947 végén, 1948 elején az Amerikai Vöröskereszt adományainak szétosztásában már a Szabolcs Megyei Vöröskereszt is közreműködött. Az ellenszolgáltatás nélkül kiosztott adományokat először a járások kapták meg, majd azt követően Nyíregyháza. A felmerülő raktározási, ügyintézési költségek fedezésére a Magyar Vöröskereszt Szabolcsvármegyei Fiókja 1947. november 16-án, Nyíregyházán a Református Gyülekezeti Ház nagytermében műsoros estet és utána büféellátást szervezett. A Műsorban felléptek: Bocskay Ibolya, Bolváry Zoltán, Demeter Frigyes, dr. Sonkoly István, Tusa Margit és az Állami Tanítóképző Intézet ének és zenekara.⁴⁰

Hasonlóan cselekedett a Magyar Vöröskereszt Nyíregyházi Fiókja is. Ők 1948. január 30-án, délelőtt, a fenti gyülekezeti ház nagytermében, kiállítás keretében, mutatták be a külföldi vöröskeresztes szervezetek adományait, majd azt követően osztották ki a rászoruló szegényeknek azokat. Este műsoros esten mutatkoztak be az Angolkisasszonyok Kereskedelmi Középiskolája, a Geduly Henrik Evangélikus Leánygimnázium és a Leánykálvineum

³⁷ SZSZBMÖL, V. B. 77. 67. 1568/1946.

³⁸ Magyar Nép, 1946. dec. 18.

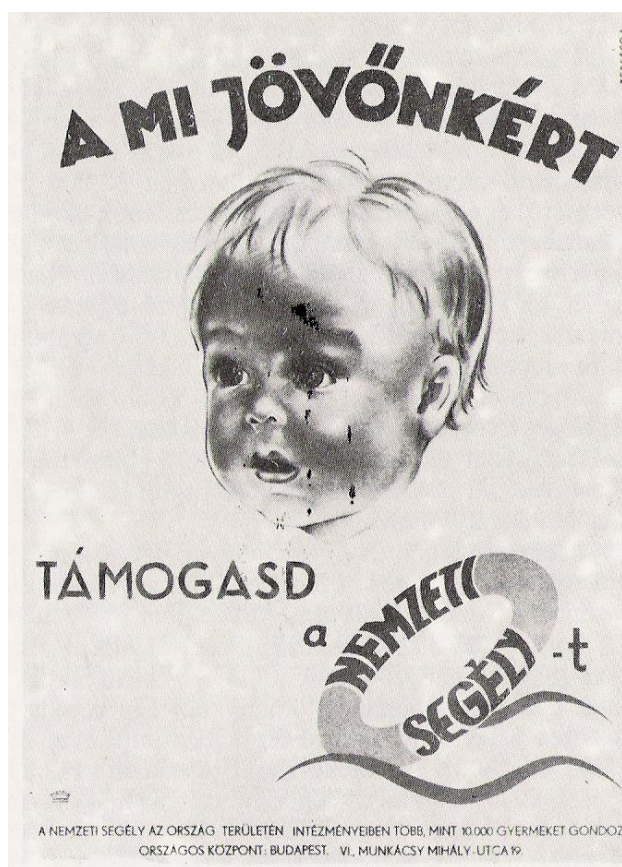
³⁹ Magyar Nép, 1947. nov. 11.

⁴⁰ Magyar Nép, 1947. nov. 13.

növendékei. Ezen az estén a Magyar Vöröskereszt munkájáról Vállay Gyula országos ügyvezető igazgató tartott előadást.⁴¹

A Nemzeti Segély hároméves tevékenysége

1944 szeptembere, a szovjet Vörös Hadsereg Magyarország területére lépése után, a németek és a nyilas hatalomtól történő felszabadítás után, fokozatosan normalizálódott a helyzet s alakultak meg az új államhatalmi intézmények a nemzeti bizottságok formájában s alakult meg 1944. december 22-én, Debrecenben, az Ideiglenes Nemzetgyűlés, amely Ideiglenes Nemzeti Kormányt választott. A megye és Nyíregyháza városa felszabadulása után, szovjet segítséggel, új polgári közigazgatás szerveződött. Az élet újjászervezésében több párt is közreműködött. A közállapotok normalizálása nagy erőfeszítéseket követelt mindazon erőktől, akik egy új Magyarország megteremtése érdekében fáradoztak. Nyíregyháza élére, az elmenekült vitéz Nyíregyházy (Sohor) Pál helyére, Fazekas János nyomdász munkásembert választották meg. A megyei főispáni székre a szovjet katonai parancsnok Eröss János kisgazdapárti ügyvédet nevezte ki. A közigazgatás újjászervezése, a rendfenntartás, az egészségügyi ellátás, az oktatás

megszervezése mellett az élet minden területéről kihívások érkeztek az élet újra indításában feladatot vállaló politikai erők felé. 1944. december 19-én választották meg azt helyi nemzeti bizottságot, amely széleskörű nemzeti összefogást tükrözött helyileg is, s ugyanakkor választották meg azt az öt főt, akik Nyíregyházát, illetve a megyét képviselték az Ideiglenes Nemzetgyűlésben.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány egyik legfontosabb feladatának a közellátás megszervezését tekintette s ebben számított minden jó szándékú, demokratikus erőre. „A Vöröskereszt nem volt abban a helyzetben,

⁴¹ Magyar Nép, 1948. jan. 29.

hogy a kormánynak hatékony támasza lehetett volna, ezért a Magyar Kommunista Párt javaslatára létrehozták a Nemzeti Segélyt. A koalíciós pártok együttműködése alapján tevékenykedő szociális szervezet eredményesen pótolta az újjászerveződés nehézségeivel küszködő Vöröskereszt feladatait.”⁴²

Amint Nyíregyháza és Szabolcs megye példája is bizonyítja jutott feladat a Vöröskeresztnek és a Nemzeti Segélynek egyaránt.

A Nemzeti Segély helyi szervezetének 1945. februári megalakulása utáni első hónapjairól kevés adattal rendelkezünk. Az bizonyos, hogy 1945 júniusában már kialakult szervezeti kerettel rendelkezett s több nagyszabású feladat teljesítésén volt túl. Munkájának középpontjában a gyermekek álltak. Nyíregyházán a Széchenyi út 13 és 37. sz. házakat rendbe hozatta s a 10-12 szobából álló gyermekkorházat kívántak abban létesíteni. Ügyvezető elnöke az a Békefi Benő lett, aki 1945 márciusától a Vöröskereszt nyíregyházi, s 1945. május 5-től a Szabolcsvármegyei Fiókegylet ügyvezető igazgatója tiszteket is betöltötte. A Vöröskereszt székhelye a Jósza András út 21. sz., amíg a Nemzeti Segély központja a 1945 júniusától a Károlyi tér 17. sz. épületben volt.

Azon a nagygyűlésen, amelyet a Nemzeti Segély Bizottság 1945. június 17-én vasárnap tartott, Békefi Benő beszámolt a végzett munkáról s egyben kérte a lakosság további áldozatos támogatását. A Bizottság három osztályában eredményes munka folyt.⁴³

A gyermekosztály a szülők nélküli, elhagyott és egészségileg leromlott gyermekek elhelyezését, túlélését szervezte. Működtetett egy gyermekotthont, ahol még 1945 júniusában is az jelentette az egyik gondot, hogy fekvőhely hiányában nem tudta azokat ágyba helyezni. Szervezte az elhagyott gyermekek nevelőszülőknél történő elhelyezését, azok felkutatását a rendőrséggel együttműködésben, ha elszöktek.⁴⁴

A közegészségügyi osztályhoz tartoztak a kórházak, ahol a gyermekeket védőoltással látták el. Terveik között szerepelt egy iskolaszanatórium létesítése, amelyhez intézményi háttérre volt szükség s pénz a fenntartására.

Gazdasági bizottsága azzal dicsekedhetett, hogy a megyéből élelmiszerszállítmányt juttatott el Budapest lakosságának megsegítésére.⁴⁵

1947-ben arról tudósított a helyi sajtó, hogy a Nemzeti Segély Bizottsága nagy kulturális programot indít a nemzeti összefogás ösztönzésére. Célja a társadalom elesettjeinek, elsősorban

⁴² Hantos, 1981. 124.

⁴³ Magyar Nép, 1945. jún. 23.

⁴⁴ Magyar Nép, 1945. máj. 17.

⁴⁵ Hantos, 1981. 124.

az árva gyermekek, özvegyek és nincstelenek felkarolása érdekében. 1947. május 15-én a megyeháza nagytermében, hangversenyt rendezett, helyi előadóművészek közreműködésével.⁴⁶ Gyermekmentő műveletéhez igyekezett megnyerni a helyi társadalom minél szélesebb rétegeit. Ennek érdekében a nyíregyházi kirendeltség 1947 júniusában tagtoborzásba kezdett, felkeresve a város lakóit.⁴⁷ Erőfeszítéseiknek látványos eredménye volt az a 100 személyes napközi otthon, amelyet a város által rendelkezésre bocsátott épületben, a Sóstói út 15. sz. alatt rendeztek be. Céljuk a munkába járó nyíregyházi polgárok gyerekeinek napközi elhelyezése és foglalkoztatása volt. Az épületben létesítettek egy konyhát is, amelynek révén a gyermekek délben egyszeri meleg ételt kaphattak. Felhívásuknak megfelelően a város munkás családjai, a Nemzeti Segély Luther út 13. sz. alatti székházában, jelezheték igényüket.⁴⁸ A napközi otthon birtokba vételére július 16-án reggel került sor. A Nemzeti Segély székházától 100 gyermek vonult ki a Sóstói út 15. sz. alá. Ünnepeyes megnyitására másnap, 17-én, szombaton került sor.⁴⁹ Egész Nyíregyháza büszke volt a közös teljesítményre. A megnyitót Cinkovszky Márton a Nemzeti Segély nyíregyházi vezetője tartotta, amelyben köszönetét fejezte ki a város vezetőinek, iparosainak és kereskedőinek. A rögs út felvázolása után Fazekas János a város polgármester méltatta az erőfeszítéseket, a Nemzeti Segély nemes célkitűzéseit s biztosította a szervezetet a további segítségről.⁵⁰

A napközi otthon átadásával párhuzamosan folyt 60 romániai gyermek nyíregyházi nyaraltatásának megszervezése. A fogadó családok július 5-én, a székháznál fogadták és vették át a nyaralás céljából érkező, túlnyomórészt erdélyi magyar gyermekeket.⁵¹ Ez a tett a Nemzeti Segély előző évi nyaraltatására volt válasz, amikor 1000 magyar gyermek nyaralhatott Romániában.⁵² Két hónappal később a Nemzeti Segély székházánál újra gyülekeztek azok a gyermekek, akik a fogadó családoktól sírva köszöntek el, meghívva és Nyíregyházát megszeretve utaztak haza, szívükben hálatelten.⁵³

⁴⁶Magyar Nép, 1947. máj. 15.

⁴⁷Magyar Nép, 1947. jún. 8.

⁴⁸Magyar Nép, 1947. jún. 22.

⁴⁹Magyar Nép, 1947. júl. 16.

⁵⁰Magyar Nép, 1947. júl. 20.

⁵¹Magyar Nép, 1947. júl. 2.

⁵²Magyar Nép, 1947. júl. 8.

⁵³Magyar Nép, 1947. szept. 5.

A Nemzeti Segély nyaraltatási akciójában résztvevő román gyerekek

Azt a tiszteletreméltó szociális munkát, amelyet a Nemzeti Segély kifejtett, a szervezet 1947. évi kongresszusán összegezték. Gerő Ernőné, a szervezet országos elnöke, ott adta ki a jelszót: 1 millió tagot a Nemzeti Segélynek. Az elhagyott, árva és elesett gyermekek támogatása további nagyarányú erőfeszítéseket igényelt. Alig ért véget a kongresszus, Nyíregyházán Cinkovszky Márton vezetésével megindult a tagtoborzás. Szeptember 23-i értekezletükön célként fogalmazták meg Nyíregyháza társadalmának megnyerését a szervezet tagjai sorába.⁵⁴

1947 decemberében a Nemzeti Segély nyíregyházi szervezete a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének helyi szervezetével közösen, nagyszabású Mikulás vásárt szerveztek. A vásárnak helyet adó vármegyeháza díszterme, közszükségleti cikkekkel volt telezsúfolva.⁵⁵ A vásáron megjelenő hatalmas tömeg ellátásáról büfével, hideg és meleg ételekkel is gondoskodtak. A hosszas előkészítő munka meghozta gyümölcsét. A két szervezet szociális céljai megvalósításához újabb bevételekkel gyarapodtak.⁵⁶

1948 elején tragédia érte Szabolcs és Szatmár megyéket. Az árvíz nagy pusztításokat okozott a két megye lakosságának. A Nemzeti Segély hivatásának megfelelően sietett a bajba jutottak megsegítésére. Az árvíz sújtotta községekből Budapestre szállítottak 1640 fő 3-14 év közötti gyermeket, amelyek befogadására 4700 család jelentkezett. Hasonló módon járt el a helyi szervezet is. Az országos főtitkár, Kárász Győző vezetésével beindított művelethez úgy kapcsolódtak, hogy 50 fő árvízkárosult gyermeket helyeztek el Nyíregyházán. Cinkovszky Márton vezetésével folyamatos volt az anyagi segítségnyújtás is. A tragédiát követően azonnal 20 mázsa lisztet, 5 mázsa burgonyát és 3 mázsa babot juttattak ki a bajba jutottak élelmezésére. Később ruhaneműkkel segítettek a mindenüket elveszítő embertársaikon.⁵⁷

⁵⁴ Magyar Nép, 1947. szept. 24.

⁵⁵ Magyar Nép, 1947. nov. 27.

⁵⁶ Magyar Nép, 1947. dec.2.

⁵⁷ Magyar Nép, 1948. jan. 22.

A Nemzeti Segély Szabolcs megyei szervezete 1948. február 11-én ünnepelte megalakulása harmadik évfordulóját. Ebből az alkalomból a megyei szervezet élén tisztújítást hajtottak végre. A megtartott választáson dr. Matolay Gyulát és dr. Veress Sándort, díszelnökökké választották.

Elnökökké Fazekas Jánost és dr. Rácz Gézát választották meg. A szervezet ellenőrei Boros György és Bartha Sándor lettek. Igazgatósági tagokká választották: Racskó János, Mihalik József, Turcsán Ilona, Dobos Ferenc, Szabó Ferenc, Kovacsics Gyula, Kiszely Mihály, Gyimesi Józsefné, dr. Veress Lajos, Solt Károly, Maibaum László, Sipos Miklós és Csáki Lajos személyeket.⁵⁸

További működésükre nem sok lehetőség adódott, mert az ország hatalmi-politikai viszonyaiban bekövetkezett változások és a társadalom újjáépítésében elért eredmények szükségtelenné tették két hasonló célú társadalmi szervezet működését. A Magyar Kommunista Párt javaslatára létrehívott szervezet, 1948. május 23-án tartott küldöttközgyűlése úgy döntött, hogy beolvad a nagyobb hagyományokkal és nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező Magyar Vörös keresztbe.⁵⁹

A Nemzeti Segély és a Magyar Vörös kereszt egyesülése.

Magyarország felszabadítása-megszállása, a szovjetizálás megvalósítása, 1944-1949 között lezajló folyamata hatással volt a társadalmi élet minden területére. A többpártrendszer, a politikai pluralizmus ígéretét magában hordozó néhány év, a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülésével, az egypártrendszer irányába tett döntő lépésnek bizonyult. A politikai pártok megszüntetése, a civil társadalom felszámolása a társadalmi szervezetek pártirányításának megvalósulását hozta magával. A párt által engedélyezett társadalmi szervezetek mind a Rákosista diktatúrában, mind a Kádár-korszakban a párt érdekeinek alárendelten, célkitűzéseinek, káderpolitikájának megfelelően működhettek. Ez volt jellemző a Magyar Vörös kereszt működésére is. A két szervezet egyesítését s annak a Magyar Vörös kereszt név alatti működését a Magyar Kommunista Párt határozta el.

1948. április 21-én, Kárász Győzöt, a Nemzeti Segély főtitkárát nevezték ki a Vörös kereszt ügyvezető igazgatójává. Az ő irányításával valósult meg a két szervezet egyesítése. Munkáját nem sokáig kamatoztatta az ügy érdekében, mert a személyi kultusz elhatalmasodásával őt is letartóztatták és koholt vádak alapján elítélték. Az egyesülés során a megyékben és nagyobb

⁵⁸ Magyar Nép, 1948. febr. 12.

⁵⁹ Hantos, 1981. 127.

városokban titkárságok alakultak, amelyek a központ utasításainak megfelelően szervezték az országos és helyi műveleteket.⁶⁰

A két szervezet egyesülése Szabolcs megyében is lezajlott. Erről az eseményről kevés forrással rendelkezünk. Szervezetét illetően működött egy megyei illetve nyíregyházi szervezet, amelyek munkáját titkárságok irányították. Szabolcs megyében is, az országos központhoz hasonlóan, a Nemzeti Segélyben tevékenykedő Cinkovszky Mártont nevezték ki titkárnak, amíg a megyei elnöki tisztelet dr. Matolay Gyula kórházi főorvos töltötte be néhány hónapig.⁶¹ A megyei szervezetnek volt nagyválasztmánya és vezetősége. Az elnöki tisztelet 1948 szeptemberében Dapsi Gyuláné töltötte be.⁶² Az új „szellemű”, új feladatokat ellátó Vöröskeresztről az alábbi módon gondolkodtak: „Bölcsőde, tejkonyha, napközi otthon, szülőotthon a hadifoglyok és hozzátartozóik segítése és sok-sok más szociális munka – ezt végzi az újjáalakult Vöröskereszt, amelybe most olvadt bele a Nemzeti Segély. Új szellemben indult meg most az a munka, az igazi társadalmi segítség az alap, nem úgy, mint a nagy múlt, de annál kevésbé értékes munkára visszatekintő Vöröskeresztnél volt. A Vöröskereszt – amely több mint félévszázad óta csak alamizsnát és szegyeteljes könyöradományokat osztogató szerve volt a tőkéseknek – most egyesült a Nemzeti Segéllyel, amely a demokrácia három és fél esztendeje alatt sokkal több munkát végzett, mint a Vöröskereszt a felszabadulásig.”⁶³

Az „új szellemű” társadalomban a Magyar Vöröskeresztet demokratikus tömegszervezetként kívánták működtetni. Ennek a megvalósítására 1949-1989 között tettek kísérletet.

⁶⁰ Hantos, 138-140.

⁶¹ Nyírségi Magyar Nép, 1948. júl. 10.

⁶² Nyírségi Magyar Nép, 1948. szept. 12.

⁶³ Nyírségi Magyar Nép, 1948. júl. 10.